

חזרה לעידן ההלאמות

האם המשבר הכלכלי הגלובלי יפוצץ את בועת תורת השוק החופשי ויכריח את המדינות לקחת תפקיד יותר פעיל?

:: מעובד מתוך מאמרו של מרטין ז'אק (Martin Jacques), ה'גארדיאן' 18 בפברואר 2008

העולם עוצר את נשימתו ומנסה לתפוס את החשיבות האפשרית של ההתרחשויות הכלליות האחרונות. שפל כלכלי והתרסקויות של שוק המניות אינם בלתי מוכרים, כמובן, גם אם לצרכנים מערביים הרגילים לעליית מחירי הדיור ולקניית בלתי פוסקות, עשור נדמה כזמן ארוך במיוחד. אבל המשבר הזה מאיים להיות שונה, הוא מאיים להיות גדול. הוא כבר הכריח את ממשלת בריטניה להתערב במה שנתפס ככפירה כבר שלושה עשורים: הלאמה. ההתמוטטות של בנק נורת'רן רוק (Northern Rock) והלאמתו, היא רגע היסטורי מכונן שמסמן את סופו של עידן אחד ותחילתו של אחר. אנחנו חיים בעידן דומה לשנות השבעים כשעליות גדולות במחירי הנפט גרמו למרוץ אינפלציוני שבתורו הביא לסיום ה'בום' הכלכלי, להתפוררותה של מדינת הרווחה ולעידן הניאו ליברלי של אי התערבות ממשלתית.

המשבר הנוכחי מאיים להיות עמוק יותר: התהפוכות של 1973 נגרמו בעקבות הסטה זמנית של הכוח מהעולם התעשייתי לאופ"ק; הפעם סיבת המשבר קבועה ובעלת השלכות מרחיקות לכת – היסט יסודי של הכוח הכלכלי מהעולם המפותח לעולם המתפתח, ומעל הכל לסיני ולהודו. היסט בסדר גודל זה לא קרה מאז לידתו של המערב כתחנת כוח תעשייתית במאה ה-19.

התוצאות הכלכליות והפוליטיות יהיו מסדר גודל שקשה להבין. המשבר הנוכחי "מתבשל" כבר הרבה זמן, ומוכחש בהתמדה, בעיקר בארצות הברית שמנהלת משטר ניאו-שמרני אבסורדי. המעצמה המערבית הגדולה מאיימת להפוך לרומא חדשה, כשהיא מפנה את גבה

להפרת האיזון ההולך הגובר בין הבזבזנות האדירה שלה לבין היצרנות הגדולה של מזרח אסיה.

המשבר הכלכלי האחרון מבשר ירידה משמעותית בהשפעה הכלכלית והפוליטית של ארצות-הברית, בדומה לאופן שבו המשבר של 1931 ציין, באיחור מסוים, את סופה של העליונות הכלכלית הבריטית. משברים מערכתיים יסודיים משויכים לעתים קרובות לשקיעתה של המעצמה החזקה, ולחוסר יכולתה הגובר לשמר את המערכת, שבה שלטה קודם לכן. חוסר היציבות העמוק בין שתי מלחמות העולם נבע במידה רבה מחוסר יכולתה של בריטניה לשמר את מעמדה.

המשבר הנוכחי, בבסיסו, הוא תוצאה של השקיעה הכלכלית של ארצות-הברית וחולשתה הגוברת כעומדת בראשה של

המשבר הכלכלי האחרון
מבשר ירידה משמעותית
בהשפעה הכלכלית
והפוליטית של ארצות-
הברית, בדומה לאופן שבו
המשבר של 1931 ציין,
באיחור מסוים, את סופה
של העליונות הכלכלית
הבריטית.

המערכי את שליטתו הכלכלית העולמית על העולם המתפתח. הסיפור משתנה לחלוטין כאשר הם הופכים לכלי שבאמצעותו יכולות מדינות מתפתחות להפעיל את השפעתן על כלכלות מערביות. באופן דומה, במהלך מיתון סביר להניח, שהמדינה תיקרא לשירות פעיל כשהמשלות המערביות מנסות להתמודד עם ההשלכות המתרחבות במהירות של כשלי השוק. זו לא תאונה שמדינות מתפתחות - כמעט כל מזרח אסיה, לדוגמה - מחזיקות במדיניות של התערבות כלכלית ממשלתית. שווקים חופשיים ו'יד נעלמה' הם כלים מועדפים על בעלי העוצמה וזכויות היתר. שקיעתו של העולם המערבי עשויה להוביל לשינוי משמעותי בהלך מחשבה זה.

הקרקע הפוליטית רועדת. התגברות הניאו-ליברליזם קשורה קשר הדוק לאימוצה של ארצות-הברית כמדינה אותה יש לחקות. וראו כיצד השתנתה ארצות-הברית: מדינה החיה מעבר ליכולותיה, תלויה במנות גדושות של אשראי אסייתי, מאופיינת בפערים עצומים, המוסדות הפיננסיים המרכזיים שלה פועלים בטיפשות ונאלצים להישען לשם גאולתם על קרנות ההון של סין ומדינות אחרות.

אז שימו לב - אנחנו רק בתחילתו של השינוי הגיאו-פוליטי הגדול ביותר מאז שחר העידן התעשייתי.

מערכת פיננסית בינלאומית, אותה תכננה לרווחתה. המשבר מתבטא באופן הבהיר ביותר בגרעון הכרוני במאזן התשלומים של ארצות-הברית, ובתלות ארוכת השנים של עוצמת המטבע שלה בדולרים שזורמים למזרח-אסיה ומוחזקים בה. ייתכן והמהומה הנוכחית תירגע לזמן מה, אבל ההסדרים הישנים מתפרקים ודומה כי לא ניתן יהיה להמשיך ולקיימם. ארצות הברית תמשיך להיאבק על שימור ההסדרים הקודמים ששרתו אותה בצורה נאמנה כל כך.

ההשלכות הפוליטיות של משבר זה יהיו עצומות. המשבר של תקופת בין המלחמות הוביל למלחמת העולם השנייה ולהולדתו של הסדר הקיינסיאני. המשבר של אופ"ק בשנות ה-70' שחק את הקונצנוס הסוציאל-דמוקרטי והוביל לנצחון הניאו-ליברליזם. והפעם? דבר אחד נראה וודאי: האורתודוקסיה הניאו-ליברלית תתערער. השינוי עשוי להופיע בדרכים שונות ורכות. הוא יכול להוביל לעלייה של מדיניות מכסי מגן בארצות-הברית ובאירופה אל מול מדינות מתפתחות כגון סין. הוא יכול ליצר תקנות חדשות כדי למנוע השתלטות של קרנות הון עצמאיות על נכסי מפתח אסטרטגיים.

'השוק החופשי' ו'דה-רגולציה' נחשבים ראויים ביותר ככלים שבאמצעותם מקיים העולם

המשבר של תקופת בין המלחמות הוביל למלחמת העולם השנייה ולהולדתו של הסדר הקיינסיאני. המשבר של אופ"ק בשנות ה-70' שחק את הקונצנוס הסוציאל-דמוקרטי והוביל לנצחון הניאו-ליברליזם. והפעם?

שלטון התאגידים

<<< ינתח גולדמן

זול-מרט

בלי הפסקות וחופשות, בלי זכויות ובלו יכולת להתאגד. ברחבי ארצות-הברית מתבררות כעת כמאה תביעות משפטיות נגד "זול-מרט" על הפרת זכויות עובדים. במקסיקו מעסיקה החברה בני-נוער בארצות המזרחיות עבור הלקוחות. הנערים לא מקבלים משכורת ונאלצים להסתפק בטיפים. "זול-מרט" מונעת בשיטתיות התאגדות עובדים בסניפיה, תוך שהיא נוקטת בשיטות שונות כמו פיטורי עובדים "בעייתיים", הפחדה, ובמקרים מסויימים גם סגירת הסניף שעובדי התארגנו. על פי הערכות מסוימות, מוציאה ממשלת ארצות-הברית מיליארד וחצי דולר בשנה על תשלומי רווחה לעובדים של תאגיד "זול-מרט". אזרחי אמריקה קונים ב"זול-מרט" במחירים נמוכים, ומסבסדים את מחייתם של עובדי החברה באמצעות המיסים שהם משלמים. מה שנחסך מכיסו הפרטי של האזרח האמריקני משולם מכיסו הציבורי, ותאגיד "זול-מרט" רושם רווחים של מיליארדים.

המגזין הכלכלי "פורצין" מפרסם מדי שנה את רשימת 500 העסקים הגדולים בעולם. על פי רשימה זו, רשת הסופר-מרקטים "זול-מרט" היא החברה הגדולה בתבל. המחזור השנתי של "זול-מרט" עומד על 35.1 מיליארד דולר, והחברה הרוויחה בשנת 2007 יותר מ-11 מיליארד דולר. לשם השוואה, התוצר המקומי הגולמי של ישראל הוא בערך 130 מיליארד דולר בשנה, ותקציב המדינה השנתי מגיע בערך ל-90 מיליארד דולר.

כיצד הפכה רשת סופרמרקטים לענק עם מחזור כספי של מדינה מפותחת? מנהלי התאגיד מצביעים על המחירים הנמוכים שלהם שמושכים את הלקוחות. אבל הם לא מספרים שרמת מחירים זו מושגת באמצעים מפוקפקים, ובעיקר על-ידי תנאי שכר ותנאי-עבודה מחפירים. כשמדברים על "זול-מרטיזציה של עולם העבודה" מתכוונים לעובדים המועסקים לפי שעה,